

Jarosław Karzarnowicz, *Funkcje i użycie przypadków w cerkiewnosłowiańskim „Apostole” z Biblioteki Śląskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, ss. 182¹

Autor recenzowanej książki przygotował ją do druku jako książkę habilitacyjną².

Omawiana praca ma 182 strony, z czego tekst zasadniczy to 143 strony, bibliografia – 2,5 strony, a 25 stron to indeks form rzeczowników omawianych w książce. Jedna strona zawiera streszczenie w języku angielskim, półtoręj – streszczenie w języku rosyjskim. Na ostatnich dwóch stronach (181–182) umieszczono *Spis rzeczy*.

Przedmiotem opracowania jest średniowieczny manuskrypt ze zbiorów Biblioteki Śląskiej – *Apostol*, sygn. R 182 III, dla którego autor używa często określenia *Śląski Apostol*.

Zacznijmy lekturę książki od zamieszczonych w niej streszczeń w języku angielskim i rosyjskim oraz od *Wstępu*.

---

¹ Za konsultacje w trakcie przygotowywania niniejszej recenzji bardzo dziękuję Pani Barbarze Maresz z Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach, Pani dr Weronice Pawłowicz za cenne wskazówki dotyczące księgozbioru księdza Pawła Szymańskiego, a także za pomoc przy ustalaniu filigranów i udostępnione zdjęcia odpowiednich kart zabytku. Pani Jolancie Dobryńczuk z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie dziękuję za подарowany mi artykuł jej autorstwa (*Księgozbiór Pawła Szymańskiego odziedziczony przez unickie seminarium w Chełmie*, „Rocznik Chełmski” 1995, t. 1) i wskazówki do moich dalszych studiów w tym temacie. Pani Virze Fris z Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie i Pani Lidii Snicarčuk z Lwowskiej Narodowej Biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka dziękuję bardzo za konsultacje.

² Jest to informacja ze stron internetowych Nauki Polskiej: Karzarnowicz od 1 marca 2002 roku do wydania recenzowanej książki korzystał z grantu BW 4500-5-173-2, <http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/praceBadawcze?rtype=opis&lang=pl&objectId=36165> [dostęp: 23.07.2011].

W **streszczeniu w języku angielskim** (s. 178) podano takie informacje o tytułowym rękopisie:

- 1) „[...] Silesian Apostle and Fiodorov’s Apostle were in **close relationship**”³,
- 2) „The Silesian Apostle **is a copy** of Fiodorov’s Apostle”.

Są to merytorycznie sprzeczne ustalenia, ponieważ w odniesieniu do tekstologii zabytków nie stosujemy wymiennie określeń „close relationship” i „copy”. Zabytek może być albo jednym, albo drugim.

W tym samym streszczeniu autor podaje, że porównał *Śląski Apostoł z Lwowskim Apostołem* Fiodorowa drukowanym w 1574 roku i z trzynastowiecznym *Matičiny Apostolem*. Jednak w *Bibliografii* (s. 149–151) nie znajdziemy danych żadnego z tych zabytków, ani też nazwisk badaczy czy wydawców któregośkolwiek z nich. Tymczasem na przykład *Matičiny Apostoł* był wydany, co łatwo znaleźć u Hansa Borkenta w *Bibliographie linguistique de l’année 1983 et complément des années précédentes* (Springer 1985, pozycja 10632, dostępna online). Znane jest też wydanie R. Kovačevića – *The Apostolos of Matica Srpska (13th century)* (Belgrade 1979). Z kolei *Lwowski Apostoł Fiodorowa* jest w całości dostępny online pod adresem Ukraińskiej Biblioteki Narodowej: <http://www.nbuv.gov.ua/books/rarity/apostol/>.

W **streszczeniu w języku rosyjskim** (s. 179) tytuł recenzowanej tu książki nie odpowiada ani tytułowi polskiemu, ani tytułowi w streszczeniu angielskim. Oto porównanie:

Polski tytuł	Angielski tytuł	Rosyjski tytuł
Funkcje i użycie przypadków	The system of Noun cases	Система падежей
w cerkiewnosłowiańskim <i>Apostole</i>	in Church Slavonic Manuscript Apostle	церковнославянского рукописного Апостола
z Biblioteki Śląskiej	from the Silesian Library	из Силезианской (sic!) библиотеки в Катовицах

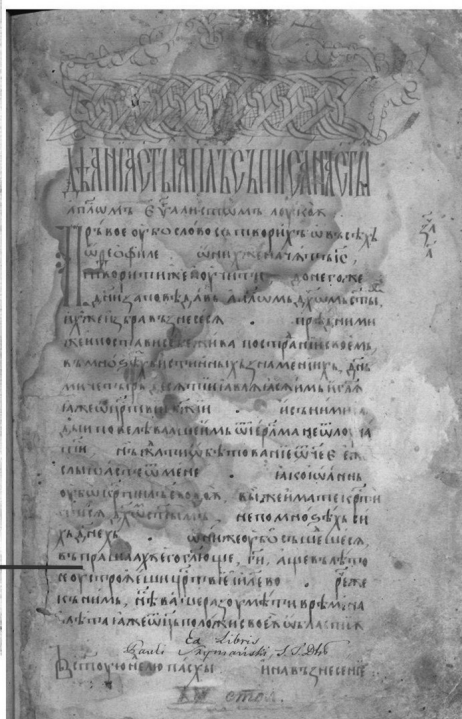
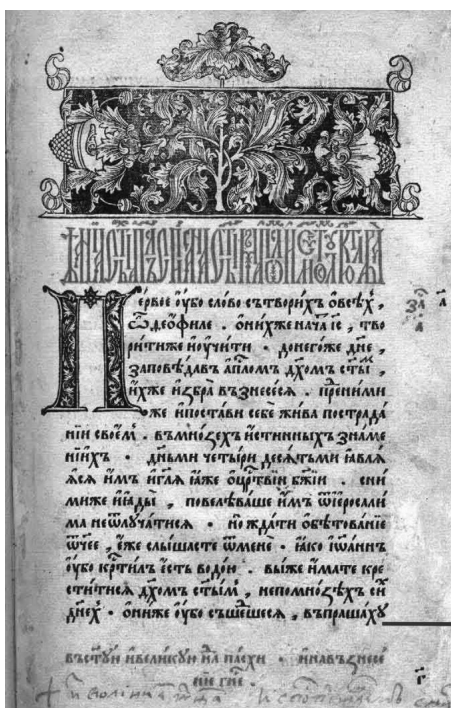
Treści angielskiego i rosyjskiego streszczenia w ogóle nie odpowiadają sobie, co znaczy, że różne polskie wersje streszczenia były podstawą obu przekładów. Nie można bowiem inaczej wyjaśnić na przykład tego, że w streszczeniu rosyjskim nie ma twierdzenia zawartego w streszczeniu angielskim, że *Śląski Apostoł* jest **kopią** *Lwowskiego Apostoła* Fiodorowa. W streszczeniu rosyjskim mamy inne twierdzenie (merytorycznie nieprawdziwe i dodatkowo niezręczne stylistycznie): *Śląski Apostoł* jest „списком с которого (z «Apostoła» Fiodorowa) по мнению некоторых” (s. 179). Następnie autor stwierdza, że *Apostoł* Fiodorowa i *Śląski Apostoł* „Роднит их главным образом отношение к греческому первоисточнику” (s. 179). W ten

³ Wszystkie wyróżnienia w cytatach – jeśli nie zaznaczono inaczej – H.W.

sposób Karzarnowicz zaprzecza samemu sobie: *Śląski Apostoł* nie może być kopią *Apostoła* Fiodorowa, skoro oba zabytki coś zaledwie „роднит”, czyli „zbliża”. W książce próżno jednak szukać informacji z jakiego „греческого первоисточника” autor korzystał – w *Bibliografii* nie podano „греческого первоисточника”.

Przejdźmy do *Wstępu*. Tutaj Karzarnowicz określa *Śląski Apostoł* jako będący *odpisem* *Apostoła* Fiodorowa z roku 1574 (s. 11). Mamy więc w książce habilitacyjnej trzy różne opinie autora o tym, czym jest badany przez niego rękopis: jest „odpisem”, „is a copy” (streszczenie angielskie), jest „списком [...] по мнению некоторых” (streszczenie rosyjskie). Nie dowiadujemy się więc, jaka jest ostatecznie relacja *Śląskiego Apostoła* i *Apostoła* Fiodorowa.

Poniżej zamieszczam obok siebie karty obu zabytków – nawet niespecjalista dostrzeże widoczne różnice, wykluczające pojęcie kopii, czy choćby odpisu. Poziomą kreską na zdjęciach kart zaznaczyłam miejsce końca tekstu na stronie *Apostoła* Fiodorowa (lewa karta) w odniesieniu do strony *Śląskiego Apostoła* (zob. il. 1 i 2).

Il. 1. *Apostoł* Fiodorowa z 1574 roku

Il. 2. *Apostoł* z Biblioteki Śląskiej

Informacje autora o zabytku we *Wstępie* i obu streszczeniach charakteryzuje, jak widzimy, nierzetelność, wręcz dezinformacja naukowa.

Niespełna sześciostronicowy *Wstęp* książki został podzielony na cztery części: 1. *Cel pracy i założenia teoretyczne* – 2,5 strony, 2. *Stan badań* – 1,5 strony, 3. *Opis zabytku* – 1 strona i 4. *Zasady doboru materiału* – niecała strona.

Część pierwsza *Wstępu* nosi znamiona ukrytego plagiatowania, czyli niejawnych zapożyczeń koncepcji, myśli i sformułowań. Chodzi tu o wykorzystanie *Wstępu* Elżbiety Tabakowskiej do książki Brygidy Rudzkiej-Ostyn *Z rozważań nad kategorią przypadku* (Kraków 2000). Jarosław Karzarnowicz nigdzie w swojej pracy ani nie cytuje, ani nawet nie wspomina Elżbiety Tabakowskiej i jej *Wstępu*. Książka Brygidy Rudzkiej-Ostyn jest mu znana, umieścił ją w *Bibliografii*. Oto porównanie, które ilustruje, w mojej opinii, plagiat:

<i>Wstęp</i> Karzarnowicza	<i>Wstęp</i> Tabakowskiej
„w języku wszystko jest symboliczne, wszystko jest obdarzone znaczeniem, w tym także morfemy gramatyczne – wykładniki form przypadków w językach fleksyjnych” (s. 5)	„gramatyka ma charakter z natury symboliczny: wszystko, a więc także morfemy gramatyczne, które są wykładnikami przypadków w takich językach jak język polski, ma określone znaczenie” (s. 12)
„Odżywa tu ponownie znany podział wszystkich przypadków na konkretne – pełniące funkcje semantyczne, i gramatyczne” (s. 5)	„Część pierwsza zawiera zwięzłą analizę wcześniejszych propozycji opisu kategorii przypadku [...] przez podział na przypadki gramatyczne i konkretne” (s. 13)
„O kategorii przypadku napisano już wiele stron” (s. 6)	„Na temat kategorii przypadku napisano bardzo wiele” (s. 10)
„Przed językoznawcą staje tu problem wewnętrznej różnorodności znaczeń pojedynczej formy przypadkowej” (s. 6)	„Problem, jaki przed językoznawcą stawia opis kategorii przypadku, polega na wewnętrznej różnorodności znaczeń w obrębie pojedynczej kategorii” (s. 10)
„Wcześniejsze opracowania były [...] rejestrem użyć poszczególnych form” (s. 6)	„Część badaczy – podobnie jak większość gramatyk – ogranicza się do podawania list poszczególnych użyć” (s. 11)
„Druga grupa prac skupia się na poszukiwaniu semantycznego wspólnego mianownika dla wszystkich użyć” (s. 6)	„Przedstawiciele przeciwnej orientacji szukają zatem semantycznego inwariantu – znaczenia wspólnego dla wszystkich użyć” (s. 11)
„Na gruncie polskim znakomitą próbą w tym kierunku jest praca Zdzisława Kempfa <i>Próba teorii przypadków</i> ” (s. 6)	„Na gruncie językoznawstwa polskiego w tym ostatnim nurcie najwyraźniej sytuuje się [...] <i>Próba teorii przypadków</i> Zdzisława Kempfa” (s. 11)
„Przełomowa dla badań nad przypadkiem stała się teoria ról semantycznych Ch. Fillmore’a” (s. 6)	„Przełomowa dla badań nad przypadkiem okazała się teoria «głębokiego przypadku» zaproponowana [...] przez Amerykanina Charlesa Fillmore’a” (s. 11)

„Badacz wysunął postulat wprowadzenia do organizacji struktur językowych ról semantycznych wyodrębnionych w strukturze głębszej” (s. 6)	„Postulat wprowadzenia określonej liczby ról semantycznych jako podstawowych kategorii organizacji struktur językowych” (s. 11)
„sama teoria legła u podstaw kognitywnego spojrzenia na problem przypadku” (s. 6)	„miał on lec u podstaw teorii wypracowywanej w ramach językoznawstwa kognitywnego” (s. 11)
„Próbę poszukiwania elementarnego znaczenia wszystkich przypadków podjął już w latach 50. XX wieku Adam Heinz” (s. 7)	„Znaczenie czynników pragmatycznych będzie odąd istotnym motywem jej kolejnych prac. [...] Autorka dołączyła [...] angielskie streszczenie pracy Heinza o dopełniaczu (Heinz 1955)” (s. 13)
W przypisie 8 na s. 7 Karzarnowicz podaje obie pozycje Heinza wspomniane we <i>Wstępie</i> Tabakowskiej i umieszczone w bibliografii książki Rudzkiej-Ostyn. Popelnia tu błąd, bo zamiast „Warszawa 1955” podaje: „Kraków 1955”, zamiast „Kraków 1965” – „Warszawa 1965”.	

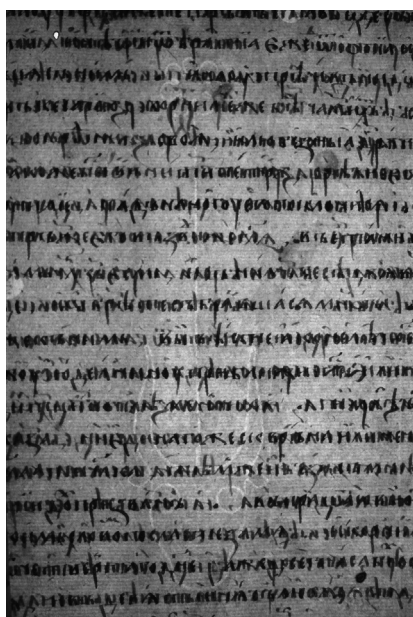
W części drugiej *Wstępu* Karzarnowicz tak pisze o stanie badań nad starosłowiańską księgą *Dziejów Apostolskich*: „Język apostoła nie cieszył się szczególnym zainteresowaniem badaczy, co może trochę dziwić, bo przecież ewangeliarz i apostoł są podstawowymi księgami liturgicznymi, a ich historia przekładu na język staro-cerkiewno-słowiański jest zbliżona i przebiega równolegle” (s. 8). Takie twierdzenie dowodzi braku wiedzy autora, a *Bibliografia* w książce jest tego najlepszym dowodem – brakuje w niej nazwisk i dzieł badaczy zajmujących się naukowo *Apostolem*. Wymienię kilka nazwisk: N.A. Mieščerskij, L.P. Żukovskaja, M. Bakker, J.G. van der Tak, A.A. Turilov, P. Peniev, K. Mirčev, Ch. Kodov, A.A. Aleksiejew, D. Bogdanović, B. Velčeva, A. Naumow, I. Dobrev, G.A. Ilj’inskij, A. Kaluźniacki, R. Kovačević, S. Kulbakin, H.G. Lunt, I.C. Tarnanidis, I. Christova-Šomova. Ta ostatnia ma w swoim dorobku co najmniej dwadzieścia prac poświęconych wyłącznie *Apostołowi*, w tym *Текстологические особенности Матичиногo апостола*, zaś w 2004 roku opublikowała ponad ośmiusetstronicową monografię *Служебният Апостол в славянската ръкописна традиция* (София 2004). Jarosław Karzarnowicz nie zna ani jednego nazwiska, ani jednej pracy wymienionych tu autorów. Nieznany jest mu nawet katalog cyrylickich rękopisów Aleksandra Naumowa, w którym zamieszczono informację również o *Śląskim Apostole*. Karzarnowicz nie zna też wydawnictw, które regularnie zamieszczają prace badaczy tych zabytków, np. „Palaeobulgari-ca”, „Кирило-Методиевски студии”, „Acta Palaeoslavica”.

Część trzecia *Wstępu* – 3. *Opis zabytku* (s. 9–10) – potwierdza to, co już wcześniej powiedziano: naukową nierzetelność i niekompetencję autora przy określaniu wieku manuskryptu. Karzarnowicz podaje tu, że badany przez niego manuskrypt *Apostoła* pochodzi z wieku XVI i przytacza swój artykuł zamieszczony w „Slavii Orientalis” (2005, t. 54, nr 1). Jednocześnie w „Biu-

letynie PTJ” (2007, nr 63) twierdzi, że manuskrypt jest z wieku XV. Jak zatem manuskrypt może być kopią *Apostola Lwowskiego* z 1547 roku, co autor też stwierdza? Gubimy się w tym, gubi się sam Karzarnowicz, dopuszczając wiek XV i nawet wiek XVII: „Jak wskazuje zapiszek ołówkiem na dole pierwszej karty *XV cmol*, zabytek mógłby pochodzić z tego okresu; pewne datowanie jest jednak utrudnione ze względu na znaczny konserwatyzm językowy” (s. 9). Przyjrzyjmy się jeszcze jednej opinii Karzarnowicza o datowaniu i charakterze *Śląskiego Apostola*.

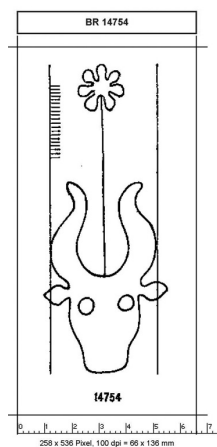
Otóż na stronach internetowych Nauki Polskiej Karzarnowicz podał, że otrzymany grant BW zużył na „przygotowanie do druku cerkiewnosłowiańskiego rękopisu *Apostola* z **XV wieku**, redakcji wschodniosłowiańskiej (ukraińskiej) własności Biblioteki Śląskiej nr sygn. R 182/III. Praca wykazała **cerkiewnosłowiańską ruską** redakcję zabytku, **opracowanego na podstawie jakiegoś zabytku południowosłowiańskiego (bułgarskiego)**”. Tym razem mamy więc tezę, że *Śląski Apostoł* to jednak **nie kopia** lwowskiego *Apostola* Fiodorowa i że pochodzi z XV wieku.

Ponad dziewięć lat badań Karzarnowicza (zgodnie z informacją na stronach Nauki Polskiej) nie przyniosło mu ustalenia wieku manuskryptu! Tymczasem filigrany na kartach *Śląskiego Apostola* są bardzo czytelne i oczywiście stanowią podstawową wskazówkę co do wieku dzieła (zob. il. 3 i 4).

Il. 3. Karta ze *Śląskiego Apostola* z widocznym filigranem

Briquet, Les filigranes
http://www.klein-owen.de/atl_scriplogr/briq.htm

Briquet, Les Filigranes, Nr. 14754
 Referenznummer: BR 14754
 Abmessungen: w 46 h 115
 Datierung(en): 1430
 Verwendungsort(e): Würzburg
 Motiv: Tête de Boeuf | à yeux | sommée d'une fleur

Il. 4. Filigran z katalogu Briqueta

Karzarnowicz w swojej książce w ogóle nie bierze pod uwagę filigranów. Zadziwiające jest to, że do opisu manuskryptu Karzarnowiczowi wystarcza otrzymany dziewięć lat temu zdawkowy e-mail z Biblioteki Śląskiej, którego nigdy nie zweryfikował i na który do dziś się powołuje: „W liście otrzymanym przez autora powyższych słów od dyrektora Biblioteki Śląskiej [...] w czerwcu 2002 roku czytamy: «[...] w świetle ostatnio przeprowadzonych przez pracowników lwowskiej Biblioteki Naukowej badań powyższy rękopis jest odpisem z *Apostoła* wydanego przez Fiodorowa w 1574 roku we Lwowie». Nie udało mi się, niestety, odnaleźć jakiegokolwiek pracy drukowanej poświęconej temu zabytkowi” (s. 9, przypis 15). Ta informacja wystarcza autorowi do opisu manuskryptu, a my nigdzie w książce nie dowiemy się, o jakie najnowsze badania chodzi, o jakich naukowców, o badania czego, na jakiej podstawie i gdzie są te dowody. Odpowiedzi po prostu nie ma, pozostaje dyletanckie, bezpodstawne twierdzenie.

Jarosław Karzarnowicz powtarza zdanie o badaniach pracowników lwowskiej Biblioteki nadal, nie tylko w recenzowanej tu książce, ale i w referacie wygłoszonym na konferencji w Gdańsku w lutym 2009 roku, a następnie wygłoszonym na Ukrainie w 2010 roku i tam opublikowanym⁴. Porównajmy informacje z recenzowanej książki i z referatów:

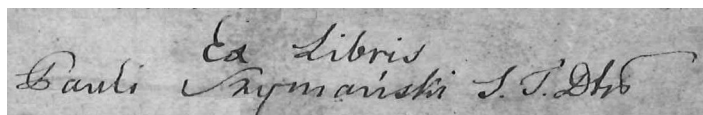
Recenzowana książka habilitacyjna	Referat z 2009 roku, artykuł z 2010 roku
„Najnowsze badania naukowców ukraińskich ze Lwowa dowodzą, że jest on odpisem drukowanego <i>Apostoła</i> wykonanego przez I. Fiodorowa we Lwowie w 1574 roku [przypis: W liście otrzymanym przez autora powyższych słów od dyrektora Biblioteki Śląskiej]” (s. 9)	„Badacze ukraińscy widzą w nim kopię lwowskiego <i>Apostoła</i> z 1574 roku [przypis: W liście otrzymanym przeze mnie od dyrektora Biblioteki Śląskiej]” (s. 276)

Tak więc autor nie wie i nie chce wiedzieć, z jakim zabytkiem ma do czynienia.

W tej samej części trzeciej *Wstępu* Karzarnowicz z lekceważeniem wskazującym na nierzetelność, a właściwie na brak wiedzy, odnosi się do znaku proveniencyjnego manuskryptu: „*Apostol* pochodzi z księgozbioru niejakiego Pawła Szymańskiego, o czym świadczy ekslibris umieszczony na pierwszej karcie” (s. 9). I to jest cała informacja na ten temat.

⁴ *Naukovi zapiski, Serija Filologična, z. 13, Miżkulturna komunikacija: mowa – kultura – osobistість, Materiali miżnarodnoji naukowo-praktičnoji konferenciji, 22–23 kwitnja 2010 roku, Ostrpog 2010, s. 276.*

A oto sporządzone przeze mnie zdjęcie ekslibrisu z manuskryptu:

Nawet niespecjalista nie miałby najmniejszej trudności ze zidentyfikowaniem osoby z tego ekslibrisu. „Niejaki Paweł Szymański” to „Ksiądz Paweł Szymański (1782–1852), doktor św. teologii, prałat, dziekan kapituły katedralnej chełmskiej obrządku greckounickiego, b. profesor Pisma św. w b. uniwersytecie Aleksandrowskim i akademii duchownej rzymskokatolickiej warszawskiej”⁵.

Rozdziały książki Karzarnowicza poświęcone są poszczególnym przypadkom rzeczownika. W rozdziałach znajdziemy liczne błędy gramatyczne i dywagacje semantyczne, z którymi nie można się zgodzić⁶.

W rozdziale 1. *Funkcjonowanie i użycie form mianownika i wołacza*, w części 1.4. *Formy nominativu* Karzarnowicz o deklinacji spółgłoskowej rzeczowników pisze: „[...] reprezentowana jest w zabytku przez nieliczną grupę rzeczowników z morfemami rozszerzającymi **-ен-** i **-ес-**” (s. 27). Twierdzenie takie zawiera błąd, ponieważ nie mamy tu w żadnym razie do czynienia z „morfemami rozszerzającymi” – to w ogóle nie są morfemy, ale część rdzenia podstawy z *n i *s.

W części 1.5. *Użycie i formy wołacza* w zdaniu „**В ГЛОУБИНА ВОГАТЬСТВА И ПАРВСТИ И РАЗОУМА БЖІА**” (s. 30) Karzarnowicz podkreśla wyraz, który według niego „funkcjonuje jako forma bezpośredniego zwrotu do adresata”. Tymczasem jest to przecież retoryczny wykrzyknik.

W rozdziale 2. *Użycie i formy dopełniacza*, w części 2.5. *Formy dopełniacza* autor podaje rzeczowniki „-*ja-tematowe”, które jego zdaniem w G sing. „mogą przybrać końcówkę **-и**”:

18b/4 **БѢХЪ ВЪСА ЧЕТВЕРОНОГА ЗЕМЛИ**

25b/1 **ДАЖЕ ДО ПОСЛѢДНИХЪ ЗЕМЛИ**

29b/17 **ВЪ ФИЛИППОУ ИЖЕ ЕСТЬ ПЕРВАА ЧАСТЬ МАКЕДОНИИ**

152a/18–19 **ДА БУДЕТЕ СЪВРЪШЕНИ И СПЛЪНЕНИ ВСАКОМ ВОЛИ БЖІИ**” (s. 58–59).

⁵ J. Łoski, *Ksiądz Paweł Szymański (1782–1852)*, <http://unici.pl/content/view/88> [dostęp: 7.12.2010].

⁶ Bardzo dziękuję panu prof. Vadimowi B. Krys’ko z Rosyjskiej Akademii Nauk, który zechciał podzielić się ze mną dostrzeżonymi błędami gramatycznymi, semantycznymi i literowymi w tekście książki Karzarnowicza.

Jest to błędne twierdzenie – w powyższych przykładach nie mamy do czynienia z dopełniaczem, ale ze zwykłym celownikiem przyrzeczownikowym (dodatkowo w ostatnim zdaniu niewłaściwie podzielono wyrazy: zamiast **и сплѣнени** powinno być: **исплѣнени**. Równie niewłaściwy podział wyrazów spotkamy też na dalszych stronach, np. 142 – jest: **словоданію**, a powinno być: **слово данію**.

Na kolejnej stronie tej samej części trzeciej rozdziału drugiego Karzarnowicz pisze błędnie: „Rzeczownik **братіа** ma niekiedy znaczenie liczby mnogiej (mianownik), niekiedy zaś – to dopełniacz liczby pojedynczej (rzeczownik zbiorowy): 12b/14–15 **прѣрѣка вамь въздвигнеть [...] бѣ вашь ѿ братіа ваша**, 28b/22 **ѿпоуцена быста съ миромъ ѿ братіа къ аплв**” (s. 59).

Otóż **братіа** we wszystkich kontekstach, niezależnie od przypadku, to zawsze forma liczby pojedynczej rzeczownika zbiorowego. Inna sprawa, że wtórnie może się tu rozwijać forma liczby mnogiej, np. **братіамь** (s. 78).

W rozdziale trzecim książki – 3.3. *Użycie i formy celownika* – Karzarnowicz pisze nienaukowo i naiwnie: „celownik, na gruncie słowiańskim dobrze zachowany, zbliża się semantycznie do dopełniacza w jego znaczeniach konkretnych. Na przykład w niektórych gwarach północno-wschodniej i wschodniej Polski mówi się wręcz *powiedzieć coś dla kogoś* zamiast *komuś* [...]. Osobiście znam te formy z Mazur i północno-wschodniego zakątka Kurpiów [...]

(s. 62).
Doprawdy zamiast powoływać się na „osobistą znajomość form” autor powinien wykazać znajomość polskiej dialektologii, polskich gwar, a wtedy nie popełniłby merytorycznego błędu w uzasadnianiu powodu użycia konstrukcji „dla + dopełniacz” – nie mamy tu przecież do czynienia z czymś takim jak „zbliżanie się semantyczne do dopełniacza” przez celownik. Chodzi tu o znaną kwestię dywergencji językowej pogranicza. Halina Karaś pisze: „Adwerbalna konstrukcja *dla* + D. w funkcji celownika przyczasownikowego występuje nie tylko w gwarach północno-wschodnich, lecz również w odmianie regionalnej, w języku inteligencji białostockiej. W opracowaniach językoznawczych wymieniana jest jako wyrazisty przykład jednego z regionalizmów białostockich. W upowszechnieniu się tej konstrukcji na obszarach pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego można widzieć przykład dywergencji językowej, czyli tendencji do odpodobnienia spokrewnionych ze sobą języków”⁷.

W tym samym rozdziale trzecim, w jego kolejnej części – 3.4. *Dativus jako okolicznik* – Karzarnowicz uznaje za okolicznik jedynie „okoliczności, przyczyny i motywy czyjegoś postępowania oraz sposób w jaki czynność za-

⁷ *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, red. H. Karaś, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=189&Itemid=58 [dostęp: 20.03.2011].

chodzi” (s. 76). Piszę dalej: „Znaczenie okolicznikowe ma najczęściej konstrukcja przyimkowa **по** + dativus”. A więc autor dostrzega jedynie okolicznik sposobu, bo nie ma mowy w tym rozdziale o datiwie jako okoliczniku miejsca, jak w słowach: **домови, долоу**. Znaczenie okolicznika miejsca to dla Karzarnowicza oddzielna część rozdziału nazwana 3.2. *Znaczenie allatywne dativu* (s. 72).

Merytoryczną ignorancję widzimy we wniosku, do którego autor dochodzi, porównując wyrażenia **паде долоу** i **падох на земли**. Ponieważ w zwrotach tych czasownik **пасти** – „upaść” – wystąpił raz bez przyimka – **паде долоу** – a raz z przyimkiem – **падох на земли** – Karzarnowicz, nie dostrzegając dwóch znaczeń – „kierunek upadku” i „miejsce upadku” – podaje swoją etymologię czasownika „upaść”: „Przykład ten potwierdza, że nie zawsze czasownik **падати** traktowany był jak czasownik ruchu. Wszystko wskazuje, że sem ruchu rozwinął się w nim później” (s. 73). Taki wniosek doprawdy zasługuje na miano pychy silącej się na naukowość. Najwyraźniej autor nie spotkał się nigdy ze zdaniem typu: „**неврежением своим со своду паде долу на землю**” – mamy tu jasno rozdzielone: **kierunek** ruchu – **долу** – i **miejsce** końca ruchu – **на землю**⁸.

W książce Karzarnowicza proste wyrazy zdają się stanowić semantyczny problem dla autora: **глава женѣ** (s. 80) to według niego przykład do podrozdziału 3.5.1. *Dativus possessivus* (s. 79), ale gramatycznie identyczne wyrażenie **начальникѣ събороу** (s. 81) to przykład do innego podrozdziału, mianowicie do 3.5.2. *Dativus punktu odniesienia* (s. 80).

W rozdziale czwartym, w części 4.4. *Formy deklinacyjne biernika. Formy dopełniacza w bierniku rzeczowników, zaimków i przymiotników* czytamy: „czasownik bowiem **вѣдѣти** rządził dopełniaczem lub biernikiem. Słownik scs. Cejtlin i Večerki [przypis: Por. *Старославянский словарь...*, s. 164] nie określa rządu tego czasownika, choć cytowane tam przykłady wskazują na rząd dopełniaczowy [...]” (s. 97–98). Otóż zupełnie niczym nie jest potwierdzone rządzenie dopełniaczem przez czasownik **вѣдѣти** – *Старославянский словарь*, na który powołuje się Karzarnowicz, nie podaje ani jednego przykładu z dopełniaczem!

⁸ Zdanie zaczerpnięte z tekstu „*Повесть о начале зачатия и поставлении первыя древняя церкве святого Николая Чудотворца, что на Пенье, како и кем добротных жителей и в которыхы лета нача соиздаться, и о явлении и написании и пренесения честнаго образа пресвятыя Богородицы, Одигитрия нарицаемая, Феодоровския и о создании, устройении и украшении вторыя каменная церкве во имя Ея пресвятыя Богородицы Феодоровския, и потом о чудесах Ея, бываемых от онага образа пресвятыя Владычицы нашея Богородицы и Приснодевы Марии, купно же и летопись сея церкви*” dostępnego online: <http://ru.wikipedia.org> [dostęp: 6.12.2010] (hasło *Фёдоровская церковь (Ярославль)*).

W tym samym podrozdziale 4.4., na s. 98 znajdujemy naiwne rozważania o słowie **ДОУХЪ**, a na s. 99 i 100 równie naiwne o formach typu **ВЪ МТРЕ ТВОЮ**. Mogłyby one mieć bardziej naukowy charakter, gdyby autor skorzystał z klasycznych i współczesnych prac o kategorii żywotności. Niestety Karzarnowicz żadnych prac na ten temat nie zna.

Zdarza się w recenzowanej książce, że autor zupełnie nie rozumie zdania z manuskryptu. Tak jest na przykład ze zdaniem cytowanym na s. 102: **ПОМИНАТИ ТОМЪ БЛГОЧЪСТІА И ПРАРОДИТЕЛЕН ЕГО ВЪРЫ**. O tym zdaniu Karzarnowicz pisze, że rzeczownik żywotny **ПРАРОДИТЕЛЕН** „ma w bierniku liczby mnogiej formę dopełniacza”. A przecież w zdaniu tym rzeczownik **ПРАРОДИТЕЛЕН** nie stoi w związku z czasownikiem **ПОМИНАТИ**, ale z rzeczownikiem **ВЪРЫ** i nie jest formą biernika, ale dopełniacza. Poza tym czasownik **ПОМИНАТИ** rządzi dopełniaczem, a nie biernikiem, jak podaje Karzarnowicz.

Kolejny błędy niezrozumienia zdania z manuskryptu mamy na s. 102–103. Tutaj Karzarnowicz ilustruje formę dopełniacza w **bierniku liczby mnogiej** takim oto zdaniem: „**МНОГЪ ЖЕ НАРВА СЦЕННИКЪ ПОСЛОУШААУЖЪ**”. Tymczasem mamy tu zwykły dopełniacz przy czasowniku **ПОСЛОУШАТИ**, a nie biernik z formą dopełniacza! Na tej samej stronie 103, w zdaniu „**УВЕРЪЗА ЕГО ЗА ІОУДЕН СОУЩИНЪ**” autor ponownie dostrzega biernik z formą dopełniacza zamiast zwykłego dopełniacza, który jest możliwy z przyimkiem **ЗА**. W kolejnym zdaniu raz jeszcze widzi biernik z formą dopełniacza zamiast zwykłego dopełniacza z czasownikiem **ПОСЪТИТИ**: „**ЕЖЕ ПОСЪЦАТИ СИРЫХ И ВДОВИЦЪ**”.

Przejdźmy do rozdziału szóstego. Tutaj, w podrozdziale 6.5. *Formy miejscownika* Karzarnowicz twierdzi, że rzeczowniki „**ЛИЦЕ, ДРЪВО** mogą mieć formy miejscownika wg deklinacji męskiej **-*o**” (s. 142). Takie sformułowanie wywołuje niewłaściwe wrażenie, że formy te należą do odmiany spółgłoskowej, a tak nie jest.

Na s. 144 równie niewłaściwie został zaszeregowany rzeczownik w zdaniu: „**У НЕМЖЕ МОЛЮ ВЪ ЮЖА ЖЕЛЪЗНЫ**”. Karzarnowicz uznał ten rzeczownik za rzeczownik rodzaju żeńskiego i zakwalifikował go do „deklinacji o temacie na **-*a/-*ja**”. Tymczasem jest to rzeczownik rodzaju nijakiego i należy do deklinacji na **-*o**: **ОУЖЕ/ЮЖЕ**.

Na tej samej s. 144, w przypisie 75 czytamy informację, że rzeczownik wystąpił „trzykrotnie w miejscowniku liczby pojedynczej, zawsze z tą samą końcówką **-ахъ**”. Tymczasem jest oczywiste, że taka końcówka w liczbie pojedynczej nigdy nie występuje.

Niesłychanie nierzetelnie sporządzona jest – mająca niewiele wspólnego z przypisami i licząca zaledwie 55 pozycji – **Bibliografia** w książce Karzarnowicza (s. 149–151). W jej spisie nie znajdziemy 27 prac występujących w przypisach książki, z kolei w przypisach nie znajdziemy 20 prac ujętych w *Biblio-*

grafii. Listę tych prac podaję w oryginalnym zapisie z książki Karzarnowicza, zachowując brak konsekwencji w sposobie zapisu bibliograficznego.

A. W *Bibliografii* nie znajdziemy następujących pozycji, które są w przypisach:

1. J. Apresjan, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, Ossolineum 1980, (jest w przypisie 5 i 7, s. 6);

2. *Żywoty Konstantyna i Metodego (obszerne). Przełożył i przypisami opatrzył Tadeusz Lehr-Splawiński*, Warszawa 2000 (jest w przypisie 9, s. 8);

3. Г. А. Воскресенский, *Древний славянский перевод апостола и его судьбы до XV века*, Москва 1879 (przypis 10, s. 8);

4. L. Moszyński, *Jaki Apostoł – aprakos przetłumaczyli i zredagowali Nauczyciele Słowian Konstanty i Metody przed przybyciem na Morawy*, Z polskich studiów slawistycznych, seria 9 Językoznawstwo. Prace na XII Międzynarodowy Kongres Slawistów, Warszawa 1998 (przypis 11, s. 8);

5. O. Nedeljković, *Problem strukturnih redakcija staroslavenskog apostoła*, Slovo 22, Zagreb 1972 (przypis 13, s. 8; tu opuszczono słowo „prijevoda” i nazwę księgi „Apostoła” zapisano małą literą zamiast dużą);

6. L. Moszyński, *Fragmentsy psalterzowe Apostoła Enińskiego wobec tzw. Psalterza Synajskiego*, [w:] Константин Кирил Философ. Доклады от симпозиума посветен на 1100 годишнината от смъртта му, ред. Б. Ангелов, София 1971 (przypis 14, s. 9);

7. *Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового Завета канонические в русском переводе с параллельными местами*, Москва 1968 (przypis 16, s. 10);

8. Karzarnowicz J. *Cerkiewnosłowiański rękopiśmienny Apostoł z Biblioteki Śląskiej*, Slavia Orientalis, LIII, z. 1 2004 (przypis 17, s. 10; notabene Karzarnowicz podaje dwa różne roczniki *Slavii* dla swojego powyższego artykułu: w przypisie w książce habilitacyjnej: Slavia Orientalis, LIII, z. 1 2004, a w przypisie do referatu o liczebniku w *Śląskim Apostole*, opublikowanego na Ukrainie w 2010 roku podaje: Slavia Orientalis, LII, nr 2, 2003);

9. Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece et Latina, Introduction*, Stuttgart 1984 (przypis 18, s. 14);

10. *Biblia Tysiąclecia* (przypis 19, s. 14; w tym przypisie podano też nieistniejącą nazwę Biblii: *Biblia rosyjska* z 1968 roku);

11. B. Rudzka-Ostyn, *O strukturze dopełniacza*, [w:] idem, *Z rozważań...*, s. 181–199. (przypis 21, s. 34; tu podano błędny tytuł, ponieważ poprawnie brzmi on: *Struktura kategorii dopełniacza na przykładzie języka polskiego* (1994));

12. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego testamentu*, Warszawa 1995 (przypis 25, s. 48);

13. S. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, wyd. 5, Warszawa 1959 (przypis 30, s. 62);

14. *Старославянский словарь по рукописям X–XI веков*, под ред. Р.М. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой, Москва 1994 (przypis 35, s. 64);

15. J. Kuryłowicz, *The Inflectional Categories of Indo-European*, Heidelberg 1964 (przypis 36, s. 65);

16. А. Белић, *Историја српског језика. Фонетика. Речи са деклинацијом. Речи са конјугацијом*, Нови Сад 1999 (przypis 39, s. 68);

17. M. Brodowska (Honowska), *O dzierżawczej funkcji celownika*, Biuletyn PTJ, 12, 1953 (przypis 43, s. 79);

18. А. Б. Правдин, *К вопросу о праславянских значениях дательного надежа*, Вопросы языкознания, 6, 1957 (przypis 49, s. 86);

19. L. A. Janda, *Koncepcja przypadku i czasu w językach słowiańskich*, Kraków 2004 (przypis 53, s. 95);

20. Г. Дьяченко, *Полный церковно-славянский словарь*, Москва 2004 (przypis 56, s. 98);

21. С. Новаковић, *Примери књижевности и језика старогa и српско – словенскога*, Belgrad 1904 (przypis 67, s. 118);

22. А. Белић, *Изабрана дела, т. 4, Историја српског језика. Фонетика речи са деклинацијом*, Белград 1999 (przypis 68, s. 126);

23. T. P. Krzeszowski, *Aksjologiczne aspekty metafor*, [w:] *Językoznawstwo kognitywne. Wybór tekstów*, pod red. W. Kubińskiego, R. Kalisza, E. Modrzejewskiej, Gdańsk 1998 (przypis 70, s. 131);

24. G. Lakoff, *The Invariants Hypothesis: Is Abstract Reason Based on Image Schemas*, Cognitive Linguistics 1 (przypis 70, s. 131);

25. J. Maćkiewicz, *Słowo o słowie. Potoczna wiedza o języku*, Gdańsk 1999 (przypis 71, s. 132);

26. M. Didiakin-Leeming, *Fleksja ukraińska w leksykonie Pamby Beryndy*, Ossolineum 1969 (przypis 73, s. 142);

27. T. Jasińska-Socha, *System fleksyjny staro-białoruskich zabytków II połowy XVI wieku*, Ossolineum 1979 (przypis 70, s. 142).

B. W przypisach nie znajdziemy następujących pozycji, które są w *Bibliografii*:

1. Arsenijević N., *Akuzativ s predlogom za u savremenom srpskom jeziku*; Zbornik za filologiju i lingvistiku, Novi Sad, XLVI/1, 2003 (część I);

2. Arsenijević N., *Akuzativ s predlogom za u savremenom srpskom jeziku*; Zbornik za filologiju i lingvistiku, Novi Sad, XLVI/2, 2003 (część II);

3. Fillmore Ch., *The Case for Case, Universals in Linguistic Theory*, New York 1968 (o nierzetelności samego zapisu – poniżej);

4. Fillmore Ch., *Some problems for Case Grammar*, Georgetown 1971 (o nierzetelności również i tego zapisu – poniżej);
5. Gerodes S., *Старославянские предлоги*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, Прага 1963 (różnorodność grafiki w tym zapisie objaśniam poniżej, w pkt C1);
6. Ivić M., *Značenja srpskohrvatskog instrumental a i njihov razvoj sintaksičko-semantička studija*), Beograd 1954;
7. Ivić M., *Oboczne užycie dopełniacza i narzędnika w funkcji rezultatywnej* [w:] idem, *Z badań nad językami Jugosławii*, Warszawa 1961;
8. Kempf Z., *Sposoby wyrażania funkcji esywnej w języku polskim*, Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, t. XVI, Łódź 1970;
9. Kempf Z., *O sposobach językowego wyrażania przyczyny*, *Prace Filologiczne* 22 (tu brak roku – 1972);
10. Kempf Z., *Próba teorii przypadków*, Opole 1978 (tu brak zaznaczenia, że to część I; notabene w 2007 roku wyszła część II z tym samym tytułem);
11. Łoś J., *Funkcje narzędnika w języku polskim*, Kraków 1904;
12. Miloradović S., *Iskazivanja posesivnosti predlogom od u srpskim narodnim govorima*, *Slavia Meridionalis*, 6, 2006, Warszawa;
13. Mrázek R., *K вопросу о функциях беспредложного творительного надежа*, *Sborník Prací Filosofické Fákulty Brněnské iniversity, řada jazykověd na roč. 9*, Brno 1960;
14. Mrázek R., *Дательный надеж в старославянском языке*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, Прага 1963;
15. Mrázek R., *Синтаксис русского творительного (структурно сравнительное исследование)*, Прага 1964;
16. Micewicz T., *Uniwersalia semantyczne w opisie przypadków Ch. J. Fillmore'a*, *Kwartalnik Neofilologiczny* 1973, z. 3;
17. Večerka R., *Ke konkurencii adnominalního genitivu a adjektiva*, *Sborník prací Filosofické Fákulty Brněnské iniversity, řada jazykověd na roč. 6*, Brno 1957;
18. Večerka R., *Střídění zaporového genitivu se zaporovým akusativem ve staroslověňštině*; „Studie ze slovanske jazykovědy”, Praha 1958;
19. Večerka R., *Синтаксис беспредложного родительного надежа в старославянском языке*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, Прага 1963;
20. Večerka R., *Genitiv data v staroslověňštině*, „*Slavia*”, roč. 26, z. 1, 1975.

W książce Karzarnowicza są jeszcze inne dowody nierzetelnego sporządzenia *Bibliografii* i przypisów, np.:

– różny zapis tej samej pozycji (inny w przypisie i inny w *Bibliografii*) oraz łacińska czcionka nazwiska autora i jednocześnie rosyjska czcionka tytułu pracy, np. w przypisie 69, s. 128: J. Bauer, *Беспредложный локатив в старославянском языке*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, **Praga** 1963, a w *Bibliografii* (s. 149): Bauer J., *Беспредложный локатив в старославянском языке*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, **Прага** 1963. Tymczasem powinno być: **Я. Байер**, *Беспредложный локатив в старославянском языке*, [w:] *Исследования по синтаксису старославянского языка*, **Прага** 1963. Nietrudno dociec, skąd mógł się wziąć tak dziwny graficznie zapis w *Bibliografii* Karzarnowicza. Otóż w internecie jest dostępne online, w formacie PDF, słoweńskie czasopismo „Jezikoslovni zapiski, Glasilo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša” (2008, 14.2) – chodzi o plik URN_NBN_SI_doc-VNJIJPGV.pdf na stronie www.dlib.si. To tutaj właśnie, na s. 58, spotykamy słoweński styl zapisu pozycji bibliograficznej, którą skopiował do swojej *Bibliografii* Karzarnowicz. W słoweńskim tekście nazwisko autora zapisano łacinką, a tytuł jego pracy pozostawiono w języku (alfabecie) pracy, czyli po rosyjsku. Tak skopiował to Karzarnowicz. Gdyby dzieło miał w rękę, zapisałby je zgodnie z oryginałem i w konwencji polskiej, a nie mieszaniną graficzną. Taka sama sytuacja ma miejsce przy nazwisku Bauerova M. (s. 149);

– zapis pozycji Fillmore’a na s. 149 brzmi: Fillmore Ch., *The Case for Case*, *Universals in Linguistic Theory*, New York 1968. Tymczasem praca Fillmore’a nie jest oddzielną publikacją, jak sugeruje zapis w *Bibliografii* Karzarnowicza, ale znajduje się w książce *Universals in linguistic theory*, red. E.W. Bach, R.T. Harms;

– dokładnie to samo widzimy przy drugim zapisie pracy tego samego autora: Fillmore Ch., *Some problems for Case Grammar*, Georgetown 1971. Z tego zapisu wynika, że chodzi o książkę Fillmore’a. Tymczasem praca Fillmore’a znajduje się w książce: *Report of the Twenty-Second Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*, wyd. R.J. O’Brien, Washington 1971. Powyższa nierzetelność wynika stąd, że J. Karzarnowicz wykorzystał pracę Brygidy Rudzkiej-Ostyn, *Z rozważań nad kategorią przypadku* (przeł., red. Elżbieta Tabakowska, Kraków 2000), ale zrobił to w nieuczciwy sposób – książka Rudzkiej-Ostyn jest polskim tłumaczeniem z języka angielskiego, a więc i układ zapisów w bibliografii jest angielski. Karzarnowicz wybrał pozycje z bibliografii zawartej w książce Rudzkiej-Ostyn i umieścił je w swojej *Bibliografii* (nie w przypisach!). Źle odczytał jednak sposób zapisu bibliograficznego i stąd błędy w zapisach w jego *Bibliografii*. Rudzka-Ostyn podaje jako oddzielne pozycje i artykuł, i dzieło zbiorowe, w którym artykuł się znajduje. Ta wskazówka jest umieszczona oczywiście przy autorze artykułu, ale Karzar-

nowicz nie umiał jej odczytać. W przypadku Fillmore'a zapis w bibliografii Rudzkiej-Ostyn wygląda następująco: Fillmore, Charles. 1968. „The case for case”. W: Emmon Bach i Robert T. Harms, wyd., 1–88. **Żeby tak podaną pozycję** zapisać według polskich standardów bibliograficznych, należało odnaleźć w bibliografii Rudzkiej-Ostyn Emmona Bacha i Roberta T. Harmsa, ponieważ to w książce pod ich redakcją, na s. 1–88, znajduje się praca Fillmore'a. I tego właśnie Karzarnowicz nie potrafił odczytać właściwie;

– w *Bibliografii* Karzarnowicz umieścił następującą pozycję: Bartula Cz., *Związki czasownika z dopełnieniem w najstarszych tekstach staro-cerkiewno-słowiańskich*, Kraków 1964. Taka pozycja w ogóle nie istnieje (!), a Czesław Bartula napisał *Związki czasownika z dopełnieniem w najstarszych zabytkach języka staro-cerkiewno-słowiańskiego* (redaktor naukowy tomu – Tadeusz Lehr-Spławiński, wydawnictwo Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964);

– książka: A. Heinz, *System przypadkowy języka polskiego*, Warszawa 1965, w przypisie 8 na s. 7 jest wydana w Warszawie, a w *Bibliografii* – w Krakowie!;

– książka: A. Heinz, *Genetivus w indoeuropejskim systemie przypadkowym*, Kraków 1955, w przypisie na s. 7 jest wydana w Krakowie, a w *Bibliografii* – w Warszawie!;

– Vatroslav Jagić to w przypisie 12 na s. 8: **W.** Jagić, *Zum altkischenslawischen Apostolus, I-III*, Wien 1919, a w *Bibliografii*: Jagić **V.**, *Zum Altkischenslawischen Apostolus, cz. 1-3*, Wien 1919. Oczywiście przymiotnik w przypisie i w *Bibliografii* ma ten sam błąd *-kischen-* zamiast *-kirchen-*.

Kolejna część książki Karzarnowicza, *Indeks form rzeczowników* (s. 152–177) niestety również zaskakuje swoją nierzetelnością i merytorycznymi błędami (zapisy podaję w pisowni oryginalnej):

– bardzo wielu form podanych w *Indeksie* nie znajdziemy na tych stronach książki J. Karzarnowicza, na których według *Indeksu* mają one występować. Na samej tylko stronie 152 następujące wyrazy nie znajdują się na wskazanych stronach: **Δβρααμοϋ** 55, **адѣ въ** 53, **аргелъ** 10, 11, 12, 37, 64, **αγγελα** 17, 36, 50, **ἀγγέλου** 34, **агрипо** 20, **ананіи** 14, **ананіе** 20, **αντιοχιν въ** ~85, **антихристъ** 14, **απολοσѣ о** ~92. Tak więc na dziewiętnaście form *Indeksu* tylko dwie są we wskazanych miejscach, siedemnastu nie ma!;

– do *Indeksu* nie weszło wiele wyrazów przytaczanych w treści książki. Nie znajdziemy w nim na przykład następujących form wyrazów: **іѡанн** (w książce s. 16), **главахъ**, **власъ**, **главы**, **люде^x**, **гнѣвъ**, **вѣкъ** (s. 17), **паростъ**, **гнѣвъ**, **ροικ^ϛ**, **ροικου^ϛ** (s. 18), **высотѣ**, **лсыцѣ^x** (tu dodatkowo autor zapisał słowo niezgodnie z oryginałem: w oryginale jest ζ, a nie ϝ), **іѡсін**, **таѡиѡа**, **серна** (s. 19), **лѣжь** (s. 105), **въ юглѣ** (s. 141), **о падени** (s. 142); **въ листѣ^{ρx}** (s. 143);

– autor nie trzyma się własnej decyzji o zasadzie prezentowania form w *Indeksie*. Zapewnia mianowicie, że „centrum gniazda” to „nominativus singularis rzeczownika. Jeśli jest on równy formie accusativu, to centrum może być też i ta forma” (s. 152). Tymczasem wyrazem hasłowym bywa w *Indeksie* również nominativus pluralis, np. **чюдеса** – n. pl. (s. 176), **посланици** – n. pl. (s. 167);

– kolejnymi brakami w *Indeksie* są rozbieżności zapisu form – inny zapis mamy w tekście pracy, inny w *Indeksie*, a żaden z nich nie zgadza się z oryginałem *Śląskiego Apostola*! Ponadto Karzarnowicz podaje błędnie strony manuskryptu. Oto kilka przykładów:

Zapis w książce	Strona	Zapis w <i>Indeksie</i>	Strona	Zapis w manuskrypcie	Strona według J.K.	Strona w manuskrypcie
Филиппъ	16	Филиппъ	175	Филѣппъ	1 b/ 17–21	
ЗЛОТЪ	16	злотъ	160	ЗЛОТЪ	1 b/ 17–21	
вѣсѣкоуѣница	16	вѣсѣкоуѣница	156	вѣсѣкоуѣница	51 a/3	
оуѣница	16	оуѣница	174	оуѣница	62 b/ 7–9	63 b/ 6–9
лѣжеоучителе	16	лѣжеоучителе	162	лѣжеоучителе	65 a/8	66 a/8
кѣпръ	17	кѣпръ*	162	кѣпръ	48 b/ 20–21	
шблаеть	17	облаеть	165	шблаеть	76 b/ 19	78 b/ 18
сѣда	18	соѣда	172	сѣда	183 b/ 13–14	184 b/ 13–14
мѣнси	18	мѣнси	164	мѣнси	11 b/ 20	
ѡставленіе	19	оставленіе	165	ѡставленіе	24 b/ 26	24 b/ 25–26

* Ta forma nie ma w *Indeksie* wyrazu hasłowego.

Z powyższego zestawienia wynika, że na jednej tylko stronie książki (s. 16) mamy aż pięć błędnie zapisanych wyrazów analizowanych przez Karzarnowicza, zaś wszystkie dziesięć przytoczonych tu wyrazów mają inny zapis w tekście książki i inny w *Indeksie*. Do tego dodać można błędne podawanie przez Karzarnowicza lokalizacji wyrazów w oryginale – tak jest w pięciu na dziesięć przytoczonych przykładów;

– w *Indeksie* mamy błędną kolejność alfabetyczną wyrazów hasłowych. Na przykład hasło **вратъ** znajduje się przed **вратоловие** (s. 153), **сѣнь**

przed **СОЛОМОНЪ**, **СЪТО** przed **СТОПА** (s.171), **ПРИШЬЛЬЦЪ** przed **ПРИШЕСТВІЕ** (s. 167–168), **СЪБЪТЪ** przed **СЪБЛАЗНЪ** (s. 172), **СЪВЪБЪТЪ** przed **СЪВЕРСТНИЦА** (s. 172);

– błędnie podano grecki odpowiednik formy **АПОСТОЛОМЪ** – τὸς ἀνθρώπους (s. 152);

– błędnie utworzono, błędnie przyporządkowano do haseł bądź z błędami zapisano hasła dla wielu form, np.: **БЛАГОВѢСТВОВАНІА** – podano pod hasłem **БЛАГОВѢСТВАНІЕ** (s. 153), **ГАЛАТІИ** – pod **ГАЛАТІ** (s. 156), **ЖИДОВОМЪ** pod **ЖИДОВИНЫ** (s. 159), **БРАТЕН** pod **БРАТЪ** zamiast pod **БРАТІА**, **ДО ЗОРЕИ** nie odnosi się do **ЗОРІА** (s. 160), ale wyłącznie do **ЗОРЬ**, forma **ЧРЪВМИ** (s. 176) w ogóle nie ma wyrazu hasłowego;

– wielokrotnie błędnie określono rodzaj gramatyczny, np.: **ДОЖДЕ** (s. 157) to nie rodzaj żeński; **ДЪБТИ** (s. 159) to nie rodzaj męski; nie istniała forma **ЛЪЖЕВРАТІЕ**, rodzaj nijaki, ale jedynie forma **ЛЪЖЕВРАТІА** – rodzaj żeński; **ПОСТЪБЪЛЪ** (s. 167) to nie rodzaj męski, ale żeński; **ЮНОТА** (s. 177) to nie rodzaj żeński, ale męski;

– występują liczne błędy w zapisach oryginalnych wyrazów z manuskryptów staro-cerkiewno-słowiańskich: **КОПРИЛНЮ** (s. 29), **ИДИЛОЖЕРТВЪ** (s. 60), **ПОСЛУШАТИ** (s. 103), **ДЪ ДОМЪ** (s. 141), **НАЛЪДІЕ**, **НЕПАРВДА** (s. 164), **ОТРОКАЪ** (s. 165), **ПАРМНЪ** (s. 166), **ПРОРХОРЪ**, **РАЗСЖАЖДЕНІА** (s. 168) itd.;

– błędnie, i to w całej książce, przekazywany jest grafem manuskryptu **ї** jako **і**, a połączenie **їа**, **їе** jako **, іе**.

Niestety wszystkie wykazane powyżej błędy i nieścisłości w *Indeksie form rzeczowników* powodują, że nie spełnia on funkcji narzędzia do przeglądania wyrazów manuskryptu omawianych w książce. Jest więc bezużyteczny – z jednej strony niezliczone rozbieżności w zapisie form rzeczowników u Karzarnowicza i w manuskrypcie czynią *Indeks* bezużytecznym materiałem, z drugiej – rozbieżności w liczbie i zapisie form użytych w tekście i ujętych w *Indeksie* czynią go bezużytecznym nawet jako narzędzie do studiowania książki.

Nierzetelność przytaczania przez Karzarnowicza wyrazów z manuskryptu *Apostoła* nie przeszkadza mu zachwalać swej pracy jako nowatorskiej. Pisze on: „Niniejsza rozprawa ma w pewnym sensie charakter nowatorski, ponieważ przedmiotem analizy jest w niej materiał nieopisanego dotychczas apostoła pełnego ze zbiorów polskich. Praca [...] włącza materiał tego zabytku do szczegółowych badań fleksyjnych i syntaktycznych języka cerkiewnosłowiańskiego” (s. 9).

Niestety należy przestrzec przed włączaniem „do szczegółowych badań” materiału zabytku z książki Jarosława Karzarnowicza ze względu na zbyt poważne uchybienia i błędy, nierzetelne traktowanie danych, wiedzy, nauki.

Tyle błędów i nierzetelności wskazuje, że mamy do czynienia z nieporozumieniem naukowym – książka w tej postaci w ogóle nie powinna być wydrukowana.

Halina Wątróbska